

MIKSZÁTH KÁLMÁN

A fehér kutya

Minden embernek van legalább egy kísérteties története, még nekem is. Csakhogy a falusi embernek szükséges ez; bolond volna, ha leírná és kinyomtatná. A hosszú téli estéken falun hasznát veszi, sőt nem is tartanak érdekes embernek, ha soha sem történt volna vele olyas, ami a csömörre hajló hátakat megborzongatja.

Nekem a fővárosban nincs szükségem rá; én belevethetem könnyű lélekkel a nagy betűtengerbe. A fővárosban nincsen a kísérteteknek semmi keletük, sőt kísértetek sincsenek, amit pedig nehéz megmagyarázni, minthogy temető itt is van. Talán az a nyitja, hogy a halottak fekvőhelyét oly drágán kell megváltani a városi tanácstól, hogy aztán a halott is jobban megbecsüli és nem mászkál ide s tova éj évadján sem, veszteg marad, kifekszi az árát nyugodtan, mozdulatlanul.

Hogy hiszek-e a kísértetekben? Hát isten tudja. De inkább hiszek, mint nem. Mert én úgy gondolkozom, hogy ha az emberiség elhiszi a tudománynak, hogy a föld mozog és a nap áll, holott látja a napot fölkelni, emelkedni és leszállni, hát ez azt mutatja, hogy az emberiség még olyat is elhisz a tudománynak, aminek az ellenkezőjét véli látni. No, ha mármost a tudománynak mégse hiszi el az emberiség, hogy kísértetek nincsenek, pedig nem is látja, hogy volnának, erre igen erős okának kell lenni, mely ösztöneiben, érzékében gyökerezik, s mely szinte hatalmasabb magánál a tudásnál.

Ha pedig valaki kinevetne ezért az okoskodásért, annak csak azt mondom: „Tessék egyszer egyedül végigmenni éjfélkor a temetőn.”

Nagy dolog az. A dajkamesékkel beszítt babonás fluidum és a tudás beletétetik egy-egy mérőserpenyőbe, s úgy felbillen a tudás serpenyője, mintha egy mákszem volna benne egy mázsával szemben.

Én csak meglehetősen megszoktam a temetőt, egész gyermekkorom benne folyt le. A szüleim házának ablakai Szklabonyán a temetőre nyíltak, keskeny országút választotta el a temetőt a háztól. Éjjel is, ha kinéztem az ablakon, a keresztekét láttam odakinn, nappal pedig ott játszadoztam; mint siheder gyerek még a pipámat is egy beomlott sír nyílásában tartottam elrejtve, s hasmánt lelapulva két sírdomb közé, élveztem titokban a nevezetes növényt. De hát ez mind nappal volt, mikor a sírrögöket is mosolyra kényszeríti az aranyos napfény. Könnyű nappal tudományos alapon állni. Hanem éjjel, mikor az ezüstsarló világít, akkor tessék a temetővel tréfálkozni...

A szomszéd faluban, Ebecken is olyan közel van a temető a házakhoz. S másképp sem szakad meg az érintkezés az élők és holtak között. Bárányok, üszők legelésznek a sírhalmokon. A bárányok megeszik a kövér füvet, mely a holtakból nő, s az élők megeszik a bárányokat.

Mindkét helyen fekszenek rokonaim, jó ismerőseim. Szklabonyán van eltemetve Mari húgom, Ebecken az idősebb nővérem, a kis Máli. Aztán öregapám, szépapám is, egyik itt, másik ott. Nem voltak nagy urak, akik egy kriptába gyűlnének a közös címer* alá: elvegyültek csöndesen a földbe azok közé, akikkel együtt művelték, s bizonyára elég az nekik, ha néha-néha elevenen futkároz címerük a hantjaikon.

És kétszerte kedves előttem e két temető. Mert nemcsak azok fekszenek itt, akik okozói voltak életemnek a kezdődése előtt, hanem azok is, akiktől megnyújtását reményelem a beveződése után... Ott a szomorúfűz alatt pihen az egyik Péri lány, szőke, színes szentképecske van a fejfájára ragasztva, tőle jobbra a pogány Filtsik sírja van, vad székfű nyílik rajta, mintha a híres virágos bundája volna föléje terítve. Méhek zümmögnek a Vér Klára fejénél elültetett mályvarózsán. Mézet szíznak. Hej, mikor még nyalka legények rajzottak úgy körül a bágyi malomban! Vagy négy lépés oda a Galandáné behorpadt, elhagyatott fekvőhelye. Hát mégis megszentelt földbe jutott a csúf boszorkány. Egy gyík jár ki s be hozzá a tátongó repedéseken.

* Egy kecske.

Úgy ösmertem ezt a temetőt is, mint a tenyeremet. Százszor megjártam, mert kurtítja az utat a rajta vezető gyalogösvény. Különbösen is csak egy jó séta Szklabonyához Ebeck, valami három kilométer. Legénykoromban egy gondolat, és átsétáltam akármikor. Persze az az egy gondolat rendesen a Pribeli Erzsébet körül motoszkált.

De ez most nem tartozik ide. Elég az, hogy Ebecken Pribeliéknél szerettem az estéimet tölteni, néha mélyen be az éjszakába.

Egyszer különösen későn indultam haza a temetőnél elterülő káposztásokon keresztül; maga az öreg úr kísért el a kertje végéig. Olyanformán festett akkor a dolog, hogy a leánya kezét kérem meg útközben, de én csak gyufát kértem tőle.

Minden zsebét kikutatta, míg végre talált egyet valahol a bélés alatt.

– Vigyázz rá, mert nincs több se égen, se padláson!

Biz most kincs volt. Óvatosan húzogattam a kabátom ujján nagy fohászodással.

– Ó, segíts, Szent Antal! (Tudtommal a szentek közül csak őneki van tüze.)

No, megeheted a segítségedet! Meggyúlt ugyan a gyufa, de a foszforos vége lepattant, és a lóhere közé esett. Ott csillant meg égve, mint egy rubinmorzsácska.

– Inkább az ördögöt hittad volna segítségül – nevetett az öreg. – A szent Antal tüze nem pipatűz, de amannak elég van a katlanok alatt.

– Meglehet – feleltem, bosszúsan eldobva a gyufa pálcikáját.

S ím, csodák csodája, egyenesen oda esett az égő vége mellé, meggyúlt és égni kezdett tiszta, fehér lánggal, mint egy kis fáklya. Egy millióért sem vállalkoznám még egyszer megcsinálni.

Lehajoltam, fölvettem és rágyújtottam.

– No látod, az ördög megsegített.

Megszűrt a Pribeli megjegyzése. Nem is tudom, miért. Máskor föl se vesszük az ördög említését. Népszerű perszóna az nálunk, aki sokat csuklik miattunk. De amint elváltunk s ott mentem a Périék lucernásán a barázdán, nyugtalanul fészkelődő lélekkel gondoltam rá: hátha csakugyan az ördög fogta a kezemet, mikor azt a gyufaszárat

eldobtam. Tudom, hogy bohóság volt, de nem bírtam magammal, s amelletts különös balsejtelem nehezedett rám, de csakhamar elnyomta azt egy sokkal erősebb érzés: a félelem. Amint ugyanis elsuhant tekintetem a temető fölött, a holdvilág fényében valami fehér mozgott egy síron, körülbelül a Galandáné vidékén, vagy hogy éppen az ő sírján. Úgy rémlett, mintha megnyílnék a sír, és egy fehér lepedős alak kezdene belőle kiemelkedni...

Babonáság, bolondság! Az egyik láncszem fonódik a másikba. Az az átkozott gyufaeset készítette így ki az idegeimet. Eh, nem kell félni – és fütyülni kezdtem, hogy íme, hát nem félek. Csakhogy hiábavaló minden önámítás (magát az ember ritkán tudja megcsalni), nem bírtam a szememet levenni a borzalmas látványról, mely nem lehet képzelődés. A kísértet teljesen kibontakozott a fehér ködpárákból, melyek a temető felől gömörögtek, megrázkódtak, és egy nagy fehér kutya lett belőle, aki megindult futva a temetőn s átugorván az árkot, a Tihanyiék rétvén át nekivágott a Dévényiék káposztásának, s ott elveszett a szürkeségben.

A rémület szorongó érzéseivel vackolódtam ki az országútra, melyre reszkető árnyakat vetettek út menti topolyok és csenevész almafák. Fantáziám föl volt izgatva s benépesíté szörnyekkel a mindenséget, a palotjai hegy úgy feketedett a távolban, mint egy irdatlan koporsó, a vörös úszó felhők az ég peremén szeszélyes alakzatokká formálódtak: egy kétfejű óriás puttonyt visz a hátán, a másik fehér lebernyeg pedig szemlátomást változik át kaszává... Az idegek a legjobb piktorok a világon. Az útszéli kőrökat, a petrencéket a réteken, a szántóföldön ott felejtett boronát, az országúton elhullajtott maroknyi szénát mind-mind átfestik megdöbbenő formájú rémekké.

Ha valaha, most ugyan fölösleges volt, mert alig mentem néhány száz lépésnyire, ott állott nem messze maga a vérfagyasztó valóság: a fehér kutya. Egyik lábával a garádba lépve, hátát odadörzsölve egy az útszélien bólingató fűzfa törzséhez. Egy üveges tót akasztotta föl magát tavaly éppen erre a fára, ott is van eltemetve alatta a garádban... Huh, ez csakugyan a Galandáné, aki vizitbe jár éjjelenként az üveges tóthoz.

No, most meglátott. Megmozdult, kijebb jött az út közepére,

megállott a két hátulsó lábán, mintha ember lenne, s a két első lábával megfenyegetett. Legaljább én úgy láttam, hogy fenyeget.

Talán a szívverésem is elállt, reszketve fordultam meg, hogy befutok Ebeckre, és ahol legközelebb érek emberi alakot, ott kopogtatok be és ott töltöm az éjszakát. Hiszen annyi rokonom, ismerősöm van a faluban.

Futottam, ahogy bírtam. A békák nagy cuppogással hagyigálták be magokat az útszéli garád rekettyés, kákás vizébe. Hát ti meg éntőlem félték? Ó, szegény békák! Futottam, futottam, míg egyszerre csak meghökkenve látom, hogy jaj, megint szemben áll velem a fehér kutya. Hogyan került elémbé, a földből bújt-e ki vagy a levegőből ereszkedett le, megfoghatatlan. Csak az az egy bizonyos, hogy ott áll és engem vár. Istenem, uram, ne hagyj el!

Éreztem, hogy nincs már menekülés, semmi kétség, a gonosz lélek egyenesen rám utazik, s így is, úgy is utolér. Úgyszólván csak az időnyeres örök ösztönének engedelmessé lettem, mikor megint megfordultam Szklabonya felé. A halálos verejtek gyöngyözött homlokomon, amint mentem és egyre mentem a kikerülhetetlen végzet elé. Hiszen hasztalan, minden hasztalan, láttam is a kutyát, hogyan fut a réteken, hogy megint elémbé vágjon, de csak mégis mentem, mert hát mit érne, ha nem mennék?

Úgy is volt, nemsokára megint utamat állta egy hídnál, kényelmesen hempergőzve az út porában. Elszántan közeledtem felé. Megmozdult, fölkel, megrázta a fejét. Minden hajam szála égnek meredt. No, most mingyárt végem van.

De csodálatos, nem bántott, hanem előre szaladt néhány lépéssel, s megint a hátulsó lábára állva, az egyik első lábával integetni látszott, mintha hína.

A következő pillanatban eltakarta egy szekér. Igen, igen, milyen öröm, egy szekér jött az úton, két fehér ökröcske vont. Látni lehetett messziről, még a kajla szarvaikat is. Szabadon lélegzettem föl: meg vagyok mentve. A szekér erre jön, felülök rá. Borralalót adok a gazdának, hogy vigyen el Ebeckre, vagy talán jó pénzért megfordul, és a házukhoz visz. Ha ketten leszünk, nem félek úgy.

Dehogy mentem volna tovább, leültem a híd szögletkövére, ahol a kutyává lett Galandáné állomásozott az imént, s vártam a szekeret. Jött, jött, de milyen lassan, egy örökkévalóságig tartott. Ó, mily különösen lépegettek azok az ökröcskék! Mintha nem is keresztbe emelgetnék a lábukat, hanem a két balt és a jobb lábat egyszerre, vagy csak káprázó szemem előtt folyt ez így össze. Az egyiknek a nyakában csengő is volt, de nem csengett. A szekérnek sem hallatszott semmi zörgése, mintha csak úgy csúszott volna a levegőben. Még egészen közel sem ért, mikor már elkezdtem kiáltozni:

– Hej, ember! Gazda! Vagy ki vagy! Állj meg csak egy kicsit, atyámfia!

Semmi nesz, semmi hang. A szekér csak mászott, mászott, de senki nem felelt. Mikor hozzámig ért, belenéztem, hát nem volt rajta emberi lény. Frissen kaszált lóherével volt megrakva félig, és a lóhere tetején egy fehér házinyúl ült, madzaggal a lőcshöz kötve. A fehér nyúl vörös szemei rám meredtek kísértetiesen, vészjóslón... Azt hittem, mingyárt szörnyet halok. A szekér pedig csak ment, ment, az ökröcskék csöndesen, lassan lépegettek, a buta fejüket lehorgasztva és a szemeikből könnyek folytak; de sem port nem vertek föl, se a lábuk nem ütött dobajt a földön.

Hát ott vagyok megint, ahol voltam. Folytattam a végzetes utat; csodálatos máig is, hogy a fejem bele nem őszült (sokat megbír az emberi szervezet). A kísértet csak egyre tovább űzte gonosz játékait, mintha bizonyos meghatározott tervvel csalogatna odább-odább. Mikor közel jöttem, megint eliramodott s megint megállt százlépcsőnyire. Istenem, istenem, mit akarhat? Így ment ez vagy kétszer-háromszor, míg végre előbukkantak a homályból a falu fehérítő házacskaí. No, az éppen a juhászunk, a Veszélka Mihály lakása. Nincs tovább egy negyed kilométernél. Hej, ha már ott lehetnék!

De most az út legvégén a kutya is fősvénykedni kezdett az előfutamaival, mint mikor a kivégzendőnek már csak percekben engednek halasztást; csak mintegy harminclépcsőnyit ment előre. Egy pléh-Jézus állt az útnál, ott, ahol a falu kezdődött. Mingyárt gondolhattam, hogy a szent jelvény előtt nem mer elmenni. Azon

innen várt a kutya, a Szlaby Pál gyümölcsösénél, s gödröt kapart az első lábaival.

...Ah, most egyszerre minden eszembe nyilallt. Ott, azon a helyen, dobáltam meg gyermekkoromban Galandánét rothadt almával. Ott káromkodott, fenyegetőzött akkor kiterjesztett sovány kezeivel. Ott vár meg. Azért csalogatott idáig. Ott akar velem végezni, hogy tudjam, miért lakolok.

Fejem zúgott, inaim roskadoztak, szívem hangosan vert, mint a kalapács, már csak tíz lépés, istennek ajánlottam lelkemet, már csak öt lépés...

De ebben a percben, ó, mégis van gondviselés, hirtelen megszólaltak a kakasok a faluban: Kukuriku, kukuriku! Ez a kísértetek órája. A kísérteteknek menni kell.

A fehér kutya fölugrott mintegy felsőbb parancsra, s a Szlaby Pál gyümölcsöse mellett rézsút a Kéry József-féle répa földön elszárgultott a szklabonyai temetőbe, ahol eltűnt a halmok között.

Nem voltam már akkor se holt, se eleven, nem is tudom, miképp jutottam el a juhászlakig, ahol két ember beszélgetett a ház előtt: egy bocskoros tót és a juhásznak, Veszelka.

– Veszelka! – kiáltám feléje, mihelyt felösmertem a hangját –, gyere, gyere!

– Hopp, hopp! Itt vagyok. Mi a baj, ifjú uram?

– Jaj, ne is kérdezd, Veszelka, csak kísérj haza, beteg vagyok.

Veszelka búcsút intett kezével a tótnak, aki az Ebeckre vivő úton eszeveszetten kezdett futni.

– Ki az az ember, Veszelka?

– Az a palojtai komám – felelte a juhász. – De hiszen reszket az ifjú úr, a hideg rázza. Talán látott valamit?

– Nem, nem. Ne is kérdezd, Veszelka, csak menjünk, menjünk. És miért fut úgy az a palojtai komád, Veszelka?

– Ejh istenem, hát elbeszélgettünk egy kicsit, és a szekere már nagyon előrement, utol akarja érni a nyavalyás.

– Egy fehér házinyúl van a szekérben – dadogtam.

– Én küldöm a kis keresztfiamnak – dicsekedett Veszelka.

Még egy perc, és valahára otthon voltam. Veszelka megzörgette a kapuajtót, mikor én valami lelki kényszer alatt még egy pillantást vettem az átellenes temetőre, s íme, hús áram támad onnan, a fák gallyai összekopognak, megzörren a temető líceumkerítése, egy iramodással átdobja magát rajta a fehér kutya, egy szempillantás, egy villanat az egész, rohan, rohan felém... összerázkódom, torkom elfulad, egy szót, egy kiáltást nem bírok kiejteni, a világ elsötétül előttem, és csak azt érzem, hogy a rém, hogy a Galandáné rám ugrott – aztán csak úgy átszűrődve, mintegy fátyolon keresztül hallok a Veszelka enyelgéseit:

– Uccu, Sajó! Hopsza, Sajó! Hol a pokolba csavarogsz te itt, öreg Sajó?

Hát, amint kinyitom a szememet – no, hol volt az eszem eddig? –, hiszen ez csakugyan testestül-lelkestül az öreg Sajó, a mi tulajdon kutyánk; nyihog, ugrándozik, örül, csóválja a farkát és nyalja a kezemet, mintha mondaná: Ej, de jól kijártuk magunkat, édes gazdám.